

KARAKALPAKİSTAN'DA FOLKLOR ÇALIŞMALARI

Folklor Studies in Karakalpakstan

Pınar DÖNMEZ FEDAKAR*

Özet

Yaşadıkları merkezî coğrafya nedeniyle Karakalpak kültürü gibi, Karakalpak folkloru da geniş ve zengin Türk kültürünün âdeta bir yansımasını oluşturmaktadır. Buna karşın, Karakalpak folkloru üzerine Türkiye’de yapılan yayınların sayısı son derece azdır. Karakalpakistan’da yapılan folklor çalışmalarını tanıtmak amacıyla hazırladığımız bu makalede, Karakalpakistan’daki folklor çalışmaları kronolojik olarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Karakalpak, Özbekistan, Folklor Çalışmaları, Halk Bilimi.

Abstract

Karakalpak folklore constitutes almost a reflection of rich and comprehensive Turkish culture just as Karakalpak culture due to the central geography it located. After all, the number of studies on Karakalpak folklore held in Turkey is still too low. Within this article, which is written to introduce the folkloric studies in Karakalpakstan, the folkloric studies of Karakalpakstan will be analyzed in a chronological order.

Keywords: Karakalpak, Uzbekistan, Folkloric Studies, Folklore.

Orta Asya’da yer alan Türk Cumhuriyetleri ve özerk bölgelerin folkloru hakkında yapılan incelemelerin hemen hepsi, Rus Çarlığı tarafından görevlendirilen bilim adamlarının yaptıkları bilimsel geziler ve özellikle Avrupalı seyyahların gözlemlerine dayanan çalışmalarla başlamaktadır. Rus Çarı tarafından görevlendirilen bilim adamlarının ülkelerinin siyasi ve ekonomik çıkarları için yaptıkları bu araştırmalar, Orta Asya Türk kültürü hakkındaki ilk bilimsel çalışmaları oluşturmaktadır. Bu çalışmalar, diğer Türk boylarında olduğu gibi, Karakalpak folklor çalışmalarının da başlangıcını oluşturmuştur.

Bu makalede, Karakalpakistan’daki folklor çalışmaları kronolojik olarak tanıtılacak ve söz konusu çalışmaların Karakalpak folklor çalışmalarına katkısı tartışılacaktır. Bunun yanında, siyasi, sosyal ve ekonomik yapının folklor çalışmalarına etkisi de değerlendirilecektir.

Karakalpak folkloru, özellikle destanlar başta olmak üzere, sözlü folklor ürünleri hakkında bilgi veren kaynakların pek çoğu 18. ve 19. yüzyıllara aittir. Fakat sözlü kültürü nesilden nesile aktaran Karakalpak destan anlatıcıları olan juravlar hakkındaki anlatmalar, Karakalpak sözlü folklor ürünlerinin ve bilhassa destan geleneğinin daha eski tarihlere dayandığını göstermektedir. Bazı eserlerde Karakalpak sözlü folklor ürünleriyle ilgili 14. yüzyıla ait yazılı kaynaklardan bahsedilmekle birlikte, Karakalpak folklor çalışmalarının başlangıç tarihi 18. yüzyılın ilk yarısı olarak kabul edilmektedir. Buna bağlı olarak, 18. yüzyılın ortalarında Rus Çarlığı tarafından görevlendirilen bilim adamlarının gezileri sırasında yaptıkları derlemeleri Karakalpak folkloru hakkındaki ilk çalışmalar olarak kabul etmek mümkündür.¹

Karakalpak bilim adamı K. Maksetov ve E. Tejimuratov, Rus Çarlığı tarafından Orta Asya ve Sibirya’da yürütülen derleme gezilerinin amacını şöyle açıklamaktadır: “Orta Asya halklarının dili, folkloru, tarih ve etnografisinin incelenmesinin sebeplerinden biri sömürge siyaseti olmakla birlikte, bu çalışmaların bilimsel bakımdan pek çok faydası da olmuştur.”² Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, söz konusu çalışmaların temelinde Rus Çarlığının siyasi ve ekonomik çıkarlarına hizmet edecek

* Arş. Gör. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.

¹ Kabıl Maksetov, **Karakalpak Halkının Korkem Avızeki Döretpleri (Karakalpak Halkının Bedii Sözlü Yaratmaları)**, Bilim, Nukus 1996, ss. 14-15.

² Kabıl Maksetov, **age**, s. 15.

politikaların belirlenmesi için Orta Asya ve Sibirya’da yaşayan toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarının tanınması amaçlanmaktadır. Başta Türkler olmak üzere, bu bölgede yaşayan bütün toplumlara yönelik tanıma ve bilgi toplama amaçlı bu geziler, Sovyet hükümeti zamanında da devam etmiş ve Rus Çarlığında olduğu gibi, Sovyetler Birliği döneminde de siyasi yaklaşımların yönünü belirlemiştir. Siyasi ve ekonomik nedenlerle yapıldığı açık olan bu faaliyetlerin aynı zamanda Türk folklor çalışmaları için önemini de göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Diğer Türk boylarında olduğu gibi, Karakalpak folklor çalışmaları da Rus Çarının emriyle 18. yüzyılın ortalarında, Orta Asya’ya yapılan gezilerle başlamıştır.

H. V. Hanıkov’un “Gladişev ve Muravin’in 1740-1741’de Orsk’tan Hive’ye Seyahati ve Geri Dönüşü” adlı makalede verdiği bilgiye göre, jeodezi* uzmanı Gladişev ve Muravin adlı bilim adamları Rus Çarının emriyle 1740-1741 yılları arasında Hive’ye yaptıkları seyahatte, Karakalpakların etnografik ürünleriyle de ilgilenmişlerdir. İki bilim adamı yaptıkları gezilerde Karakalpak sözlü folklor ürünlerinden çeşitli örnekler derlemişlerdir. Derledikleri malzemeler 1851 yılında N. V. Hanıkov tarafından yayımlanmıştır. Gladişev ve Muravin tarafından başlatılan ilk derleme faaliyetleri, 1750 yılında Karakalpakistan’a gelen Riçkov adlı Rus bilim adamı tarafından sürdürülmüştür. Riçkov, Karakalpak masallarını, “Karakalpak” adının kaynağı hakkındaki anlatmaları ve Cengiz Han hakkındaki efsaneleri derleyerek 1759 “Soçineniya i Pervodi” (Eserler ve Tercümeleler) adlı dergide yayımlamıştır.³

Bu dönemde Rus bilim adamları tarafından başlatılan derleme faaliyetleri Rus Çarlığı yönetimindeki diğer milletlerin bilim adamları tarafından da yürütülmüştür. Rus bilim adamları dışında, Karakalpak folklor malzemelerini derleyen bilim adamlarından biri de meşhur Kazak bilim adamı Şokan Velihanov’dur. Velihanov, 1857 yılında Hokand, Buhara, Taşkent şehirlerinde ve Talas Nehri kıyısında yaşayan Karakalpaklardan derlediği anlatmalarla, koşuk ve atasözlerine çalışmalarında yer vermiştir.⁴

Daha önce belirttiğimiz gibi, Karakalpak folklor çalışmalarının başlangıcı siyasi sebeplerle sıkı sıkıya ilişkilidir. Karakalpak folklor faaliyetlerinin sadece başlangıcı değil, hemen her aşamasının siyasi çıkarlar, yönetimler ve değişikliklerle yakından ilişkili olduğu görülmektedir. 18. yüzyılın ortasında başlayan folklor çalışmalarının bu yüzyılın ikinci yarısında bir anda arttığı görülmektedir. Bu ilginin nedeni, Karakalpakların 1873 yılında Rus Çarlığı yönetimine girmesidir. Bu dönemden sonra, bilim adamları tarafından yapılan derleme gezilerindeki artışı, bu gezilerde derlenen malzemelere dayanan incelemelerin yer aldığı yayınlardaki artış izlemiştir.

1873 yılından sonra A. V. Kayl’bars, A. L. Kün, İ. Avdakuşin, N. A. Karazin, P. Riçkov, Rıza-Kuli Mirza, K. M. Razganov, G. N. Potanin, Ş. Velihanov, Abubekir Divaev, İ. A. Belyaev ve N. A. Karaziy gibi pek çok bilim adamı Karakalpak tarihi, dili, edebiyatı ve folkloru hakkında çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bu dönemde yayımlanan tarih ve dil ile ilgili çalışmalar yanında, N. Ostomov’un 1891 yılında yayımladığı “Türkistan Ülkesindeki Halkların Atasözleri” ve 1889 yılında A. Rossikova’nın “Nauçnoe obozrenie” (Bilimsel Yorum) adlı dergide yayımladığı Karakalpak masalları ve efsaneleri, dönemin önemli folklor çalışmaları arasında yer almaktadır. Ayrıca, V. Radloff’un 1885 yılında “Lirik ve Epik Karaktere Sahip Kırgız Şiirinin Örnekleri” ve aynı yazarın 1896 yılında “Türk Halk Koşuklarının Örnekleri” adlı Karakalpak folklor ürünlerine de yer veren çalışmaları Petersburg’ta yayımlanmıştır.⁵

1902 yılında Taşkent’te basılan “Sbornik materialov dlya statistika Sırdar’inskoy oblasti na 1902 g” (1902 Yılı Sirderya Bölgesi’nin İstatistiği İçin Materyaller Kitabı) adlı seri eserin 10. cildinde Alpamış Destanı’nın Karakalpak versiyonuna yer verilmiştir. Karakalpakistan’ın Törtkül bölgesinden Jiyemurad Bekmuamedov’dan derlenen bu metin, Alpamış Destanı’nın Karakalpak varyantının ilk neşridir. İ. A. Belyaev, 1903 yılında Karakalpakistan’a yaptığı iki aylık gezide derlediği malzemeleri ise “Edige Destanı”, “Şecire (Şercere)”, “Şingıs Han Hakkındaki Legenda (Cengiz Han Hakkındaki Efsaneler)” adıyla 1917 yılında basılan “Protokolı Zasedanii i Soobşeniy çlenov zakaspiyskogo krujka lyubiteley arhiologii i istorii Vostoka (Doğu Tarihi ve Arkeoloji Gönüllüleri Hazar Derneği Üyelerinin Haber ve Toplantı Belgeleri)” adlı çalışma içinde yayımlamıştır. Belyaev’in çalışmaları, Karakalpak sözlü folklor

* Jeodezi, yerkürenin şeklini tespit ve yeryüzünü ölçme işlemlerini konu edinen bir bilim dalıdır.

³ Kabil Maksetov ve E. Tejimuratov, **Karakalpak Folklorı**, Karakalpakistan Baspası, Nukus 1979, s. 51.

⁴ Kabil Maksetov, **Karakalpak Folkloristikası**, Karakalpakistan Baspası, Nukus 1989, s. 81.

⁵ Kabil Maksetov ve E. Tejimuratov, **age**, ss. 52-54.

ürünleri üzerine yapılan ilk bilimsel inceleme niteliği taşımaktadır. Karakalpaklar arasında çok yaygın olan “Yusuf Ahmet” destanı H. Vambery tarafından derlenmiş, daha sonra Almancaya tercüme edilerek 1911 yılında “Çağatay Etüdüleri” adlı çalışmanın içinde yayımlanmıştır.⁶

1917 Ekim İhtilali'nden sonra 1924 yılında Karakalpak Otonom Bölgesi ilan edilmiştir. Bu siyasi gelişmelerin hemen ardından 1926-1945 yılları arasında, ileride Karakalpak Türkçesi ve kültürü için en önemli hizmetler verecek olan N. A. Baskakov, Karakalpakistan'a gelerek dil ve etnografya alanında malzemeler derlemiştir. Baskakov, Karakalpak topraklarında geçirdiği bu uzun süre zarfında derlediği Karakalpak masalları, koşukları, atasözleri vb. türlere ait malzemeleri 1951 yılında “Karakalpak Dili” adlı iki ciltlik eserde yayımlamıştır. 1933 yılında Moskova'dan Harezim Bölgesi'ne gelen ve içinde SSCB İlimler Akademisi Muhabir Üyesi tarih profesörü S. P. Tolstov ile Profesör T. A. Jdanko'nun da bulunduğu ve A. A. Sokolov başkanlığındaki bilimsel heyet derleme faaliyetlerine başlamıştır. Harezim'de yapılan geziler sırasında Karakalpakların sözlü folklor ürünleri bu bilimsel heyet tarafından derlenmiştir. Rus bilim adamlarının yaptığı folklor çalışmalarına, 1930 yılından sonra Karakalpak bilim adamlarının çalışmaları da eklenmeye başlar. 1936 yılında Nejim Davkaraev, “Kenes Muğallimi” adlı dergide “Karakalpak Folkloru” adlı yazıyı yayımlar. Bu yazı, Karakalpak folklor tarihi hakkındaki ilk çalışmadır. Karakalpak folklorcusu Kallı Ayımbetov, 1939 yılında “Karakalpak Edebiyatı Hem İskustvosı” (Karakalpak Edebiyatı ve Sanatı) adlı derginin 36. sayısında “Karakalpak Folkloru” adlı makaleyi yayımlamıştır.⁷

1950'li yılların başına kadar Karakalpak folkloru hakkında pek çok çalışma yayımlanır, fakat bu çalışmalar, derlenen metinlerin yayımlanması ya da bazı anlatmalara dair kısa incelemelerden ibarettir. Karakalpak folkloru ve edebiyatı hakkında yapılan ilk bilimsel incelemelerin 1950'li yıllarda başladığını söylemek yerinde olur. Elbette, bu incelemelerin temelinde de daha önce yapılan bilimsel gezilerde elde edilen malzemeler bulunmaktadır. Söz konusu kapsamlı bilimsel çalışmaların ilki Nejim Davkaraev'in 1951 yılında yayımlanan “Karakalpak Edebiyatı Tarihi Yazıları” adlı doktora tezidir. Bu eserin “Karakalpak Sözlü Halk Yaratmaları” adlı ilk bölümünde Karakalpak folklor türleri incelenmiştir. Karakalpak folkloru hakkında yine aynı tarihte yayımlanan bir diğer bilimsel inceleme ise N. A. Baskakov'a aittir. A. Baskakov'un bu çalışması “Karakalpakskiy Yazık” (Karakalpak Dili) adını taşımaktadır. Baskakov'un başta Karakalpak destanları olmak üzere, Karakalpak folklorunun hemen bütün türlerinden yaptığı derlemelerin yer aldığı bu eser hem Rusça hem de Karakalpak Türkçesinde basılmıştır.⁸ 1959 yılında Özbekistan Bilimler Akademisi Karakalpak Bölümü Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü açılmıştır. Bu tarihten sonra Karakalpak folklorunun derleme ve inceleme çalışmaları hız kazanmış, genç folklorcular yetişmeye başlamıştır. Bu kurumun arşivinde başta Rus ve Karakalpak bilim adamlarının derlemiş olduğu yaklaşık 150.000 el yazması bulunmaktadır. Enstitünün kurulmasının ardından, burada çalışan bilim adamlarının derlemeleri yayımlanmaya başlamıştır. 1962 yılında Kabıl Maksetov'un “Karakalpak Kahramanlık Destanı Kırk Kız”, 1963 yılında İ. T. Sagitov'un “Karakalpak Halkının Kahramanlık Destanı”, 1965 yılında Kabıl Maksetov'un “Karakalpak Kahramanlık Destanının Poetikası” ve 1967'de “Karakalpak Folklorunun Estetiği” ve 1968 yılında Kallı Ayımbetov'un “Halk Danalığı” (Halk Bilgeliği) adlı eserleri yayımlanmıştır.⁹

1960'lı yıllardan itibaren Karakalpak folklor çalışmaları içinde destan metinlerini derleme ve yayımlama faaliyetleri artar. Buna paralel olarak aynı dönemde destan incelemelerinde de artış görülür.¹⁰ 1961 yılında H. Tejmuratov'un Bekmurat Baksı'dan derlediği “Garip Aşık” adlı anlatma Nukus'ta yayımlanmıştır. Kabıl Maksetov, Ö. Erpolatov ve K. Mambetnazarov'un Bekmurat Baksı ve Narbay Baksı'dan derledikleri Göruğlı (Köroğlü) dairesi destanlarından “Kırmandeli” (Harmandalı) ve “Bezırgan” bölümleri 1963 yılında Nukus'ta yayımlanmıştır. Bu dönemde Karakalpak folklorunun diğer türleriyle ilgili yayınlar da yapılmaya başlanmıştır. Örneğin, 1960 yılında “Ömirbek Anekdotları” ve

⁶ Kabıl Maksetov, **Karakalpak Folkloristikası**, Karakalpakistan Baspası, Nukus 1989, s. 182.

⁷ Kabıl Maksetov ve E. Tejmuratov, **age**, ss. 55-57.

⁸ Kabıl Maksetov, **age**, s. 113.

⁹ Kabıl Maksetov ve E. Tejmuratov, **age**, ss. 217, 219.

¹⁰ Karakalpakistan'da destan çalışmaları için bk. Fikret Türkmen, “Karakalpakistan'da Destan Çalışmaları” **VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi (Mersin 18–22 Haziran 2001), Son Elli Yılda Türkiye Dışındaki Türk Halk Kültürü Çalışmaları Sektör Bildirileri**, Kültür Bakanlığı-Hagem Yayınları, Ankara 2002, s. 269–275.

1962 yılında “Karakalpak Halık Legendaları” (Karakalpak Halk Efsaneleri) adlı kitaplar Kabil Maksetov, N. Kamalov, K. Mambetnazarov tarafından yayımlanmıştır. 1965 yılında S. Abbazov “Jumbaklar” (Bilmeceler) adlı eseri yayımlamıştır.¹¹

1970-1975 yılları arasında Karakalpak Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü “Karakalpak Folkloru” adlı 20 ciltlik büyük eseri hazırlanmaya başlamıştır. 1977-1990 yılları arasında yayımlanan bu çalışmanın ilk iki cildinde Karakalpak masalları, üçüncü ciltte Karakalpak bilmeceleri, dördüncü ciltte Karakalpak atasözleri, beşinci ciltte koşuklar, altıncı ciltte Kabil Maksetov tarafından yazılmış “Önsöz”le birlikte Kurbanbay Jırav’dan derlenmiş “Kırk Kız Destanı”, yedinci ciltte 1981’de Kallı Ayımbetov tarafından Ögiz Jırav’dan derlenmiş “Alpamış Destanı”, sekizinci ciltte Esemurat Jırav’dan derlenmiş “KoblanDestanı”, dokuzuncu ciltte 1981 yılında Kurbanbay Jırav’dan derlenmiş “Er Ziyvar Destanı”, “Kaşayım Destanı” ve “Kurbanbek Destanı”onuncu ciltte 1982 yılında Kıyas Jırav’dan derlenen “MaspatşaDestanı”, 1982 ve 1983 yıllarında on bir ve on ikinci ciltlerde aytışlar, 1984 yılında on üçüncü ciltte “Şaryar Destanı”, 1985 yılında on dördüncü cilt Eşan Kospolatov’dan derlenen “Garip Aşık” ve M. Matsapaev’den derlenen “Sayathan-Hemire”, 1986 yılında yayımlanan on beşinci ciltte “Göroğlı” ve “Avezhan”, “Kırmanteli”, “Bezirgan”, “Avez’in Düğünü” ve “Arap Reyhan” destanları, 1986’da yayımlanan on altıncı ciltte “Hürlıka-Hemira”, 1987 yılında yayımlanan on yedinci ciltte “Şıyrın-Şeker”, 1988’de yayımlanan on sekizinci ciltte Kurbanbay Jırav’dan derlenen “Menlihal”, “Selimhan”, “Hatamtay”, “Gülneher”, 1989’da yayımlanan on dokuzuncu ciltte Kurbanbay Jırav’dan derlenen “Bozoğlan”, “Gülıstan”, “Kız Palvan”, “Karaman” anlatmaları ve 1990 yılında yayımlanan yirminci ciltte yine Kurbanbay Jırav’dan derlenen “Jahanşa”, “Er Sayım”, “Boz Jigit”, “Zıynep-Altıngül” anlatmalarının metinlerine yer verilmiştir.

1971 yılında Kabil Maksetov’un “Karakalpak Eposu” adlı eseri yayımlanmıştır. Bu kitapta Kurbanbay Jırav’dan derlenen destan metinleri yer almaktadır. 1977 yılında yayımlan Kallı Ayımbetov’un “Karakalpak Folkloru” adlı eserinde Karakalpak folklor çalışmaları tarihine yer verilmiştir. Eserde folklor türleri de örnekleriyle incelenmiştir. 1979 yılında E. Tejimuratov ve K. Maksetov’un “Karakalpak Folkloru” adlı çalışması yayımlanmıştır. Bu eserde folklor türleri tasnif edilmiş, Karakalpak folklorunun tarihi ve kaynakları hakkında bilgi verilmiştir. 1980 yılında E. Kojıkbaev’in “Karakalpak Tarihi Koşukları” adlı çalışması yayımlanmıştır. Kojıkbaev bu çalışmasında tarihi koşukların türlerini kısaca tanıtmış ve örnek metinlere yer vermiştir. 1983 yılında “Karakalpak Jırav ve Baksıları” adlı eser yayımlanmıştır. K. Maksetov tarafından hazırlanan çalışma, Karakalpak destan anlatıcılarının adlandırılması, destan anlatıcıları ve repertuarları hakkında bilgi vermektedir. 1986 yılında Nukus’ta yayımlanan K. Mambetnazarov’un “Karakalpak Ertekleri” (Karakalpak Masalları) adlı kitapta masal türünün tasnifi konusu üzerinde durulmuş ve masal örneklerine yer verilmiştir. 1990’lı yıllarda da Karakalpak destan metinlerinin yayımına devam edilmiştir. 1990 yılında K. Maksetov başkanlığındaki bir ekip tarafından yayımlanan “Edige Destanı” adlı eserde Erpolat ve Kıyas Jıravdan derlenen metinler yer almaktadır. 1992 yılında Sarıgül Bahadırova’nın “Kitab-ı Dede Korkut, Koblan ve Edige ve Günümüz Edebiyatı Hakkındaki Fikirler” adlı çalışması yayımlanmıştır. Aynı yıl S. Bahadırova’nın “Folklor Terimleri Sözlüğü” adlı eseri neşredilmiştir. Bu çalışmada folklor terimleri alfabetik olarak açıklanmaktadır. Edige Destanı 1995 yılında K. Allambergenov tarafından “Karakalpak Halk Destanı Edige” adıyla yayımlanmıştır. 1997 yılında Nukus’ta bulunan Davkaraev Dil ve Edebiyat Enstitüsü tarafından “Karakalpak Halk Destanı Kırk Kız” adında uluslar arası bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansa Azerbaycan Türkiye Kırgızistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Özbekistangibi ülkelerden bilim adamı katılarak, Kırk Kız Destanı hakkında değerli bildirimler sunmuşlardır. 1996 yılında K. Mambetnazarov’un “Karakalpak Avızeki Halık Döretpleri” (Karakalpak Sözlü Halk Yaratmaları) adlı kitabı Nukus’ta yayımlanmıştır. İki ciltlik bu eserde folklor türleri ayrı başlıklar altında ele alınarak tasnif edilmiş, Karakalpak folklorunun kaynakları ve tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Yine aynı yıl yayımlanan Kabil Maksetov’un “Karakalpak Halkının Korkem Avızeki Döretpleri” (Karakalpak Halkının Bedii Sözlü Yaratmaları) adlı çalışmasında Karakalpak folklor çalışmaları tarihine geniş yer verilmiş, folklor çalışmaları ve siyasî gelişmeler bir arada değerlendirilmiştir. Folklor türlerinin tasnifi meselesi de ayrı bir başlık altında ele alınarak tartışılmıştır. 1990’lı yıllarda folklor çalışmalarında metin neşriden çok

¹¹ Kabil Maksetov ve E. Tejimuratov, *age*, ss. 60-61.

inceleme çalışmalarının yoğunlaştığı, Karakalpak folklor araştırmacılarının eserlerinin inceleme yönünden ağırlık kazandığı görülmektedir.¹²

Sonuç olarak, Karakalpak folklor çalışmalarının başlangıcı siyasi ve ekonomik çıkarlarla sıkı sıklığa ilişkilidir. 18. yüzyılın ortasında başlayan folklor çalışmaları, Rus Çarlığı ve Avrupa'nın Orta Asya üzerindeki siyasi ve ekonomik çıkarlarını sağlayacak politikalar geliştirmek amacıyla, bölgeyi tanıma çabalarının bir parçasıdır. Karakalpaklar 1873'de Rus Çarlığının yönetimi altına girdiklerinde folklor çalışmaları artmıştır. Bolşevik İhtilali'nden önce folklor çalışmalarının hız kazandığı görülmektedir. Türkistan'ın ve dolayısıyla Karakalpakların "Ekim Devrimi"ne destek vermesinde bu çalışmaların etkisinden bahsetmek mümkündür. Karakalpak folklor çalışmaları Sovyetler Birliği zamanında da artarak devam etmiştir. Bu dönemde çalışmaların rejimin ve yöneticilerin halk tarafından benimsenmesine hizmet etmek amacıyla kullanıldığı bilinmektedir. 1980'li yılların sonuna doğru çalışmaların azaldığı görülmektedir. Bunun nedeni ise yaşanan rejim değişikliği ve ekonomik sıkıntılardır. 1990'lı yıllarda Karakalpak folklor çalışmalarının ulusal kimlik ve ulusal birlik noktasında yoğunlaştığı görülmektedir. Karakalpakistan, Özbekistan Cumhuriyeti içerisinde yer almasına rağmen, ulusal kimliğin korunması ve kazanılması yönündeki siyasi çabalar folklor çalışmalarını da yakından etkilemiştir. Son dönemde yaşanan ekonomik zorluklar nedeniyle Karakalpakistan'da yapılan folklor çalışmalarının sayısı azalmasına rağmen, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölgenin kazandığı siyasi ve ekonomik bakımdan önemli stratejik konum nedeniyle, Karakalpak tarihi ve kültürü hakkında yabancı bilim adamları tarafından yapılan çalışmaların yeniden hız kazandığı görülmektedir.

Kaynaklar

- 📖 MAKSETOV Kabıl, **Karakalpak Folkloristikası**, Karakalpakistan Baspası, Nukus 1989.
- 📖 MAKSETOV Kabıl, **Karakalpak Halkının Körkem Avızeki Döretpleri**, Bilim, Nukus 1996.
- 📖 MAKSETOV Kabıl ve E. Tejimuratov, **Karakalpak Folklorı**, Karakalpakistan Baspası, Nukus 1979.
- 📖 TÜRKMEN Fikret, "Karakalpakistan'da Destan Çalışmaları." **VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi (Mersin 18–22 Haziran 2001), Son Elli Yılda Türkiye Dışındaki Türk Halk Kültürü Çalışmaları Seksiyon Bildirileri**, Kültür Bakanlığı-Hagem Yayınları, Ankara 2002.

¹² Kabıl Maksetov, **Karakalpak Halkının Körkem Avızeki Döretpleri (Karakalpak Halkının Bedii Sözlü Yaratmaları)**, Bilim, Nukus 1996, ss. 96-102.